

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ХАРЧУВАННЯ ТА ТОРГІВЛІ

ПОРСЮРОВА ІРИНА ПЕТРІВНА

УДК 657.6:657.422.4(043.3)

ОБЛІК І АУДИТ ОПЕРАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВА
З ЦІННИМИ ПАПЕРАМИ

Спеціальність 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Харків – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Харківському державному університеті харчування та торгівлі Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат економічних наук, доцент
Кащена Наталія Борисівна,
Харківський державний університет харчування та торгівлі, професор кафедри фінансів, аналізу та страхування.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, доцент
Ізмайлов Ярослав Олексійович,
Університет державної фіскальної служби України,
професор кафедри податкової політики;

кандидат економічних наук, доцент
Михальчишина Лариса Гаврилівна,
Національний університет біоресурсів і природокористування України,
доцент кафедри глобальної економіки.

Захист дисертації відбудеться «22» листопада 2019 р. об 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.088.02 у Харківському державному університеті харчування та торгівлі за адресою: 61051, м. Харків, вул. Клочківська, 333, ауд. 45.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Харківського державного університету харчування та торгівлі за адресою: 61051, м. Харків, вул. Клочківська, 333.

Автореферат розісланий «21» жовтня 2019 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л. М. Янчева

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Сучасні тренди інтенсивного розвитку єдиного економічного простору формують новітню модель світогосподарських зв'язків та обумовлюють потужне зростання ринку цінних паперів. В умовах всеохоплюючої інтеграції цінні папери є дієвим засобом фінансування діяльності підприємницьких структур та реалізації їх інвестиційної політики, що дозволяє вирішити проблему дефіциту фінансових ресурсів, позитивно впливає на інвестиційні процеси в державі та забезпечує структурну перебудову економіки. Позитивні тенденції зміни зареєстрованих Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку випусків емісійних цінних паперів і обсягу біржових контрактів з ними на організаторах торгівлі, а також поширення диспозитивності та діджиталізації господарських товариств зумовлюють необхідність формування нової концепції здійснення операцій підприємства з цінними паперами. Її орієнтація на пріоритети фінансування діяльності та інвестування тимчасово вільних коштів підприємства потребує якісної інформаційної підтримки управлінських рішень в цій сфері та актуалізує дослідження теоретичних, організаційних, методичних і прикладних аспектів обліку і аудиту як складових системи інформаційно-аналітичного забезпечення управління операціями з цінними паперами з позиції їх удосконалення.

Теоретико-методологічні засади управління операціями підприємства з цінними паперами та їх функціонування у просторі фондового ринку визначені такими провідними науковцями сучасності як: Ф. Ален, В. Базилевич, А. Баторшина, І. Бланк, Р. Брейлі, Д. Вайльд, З. Ватаманюк, О. Величко, О. Гудзинський, Р. Джексон, Г. Кірейцев, Я. Міркін, Ф. Модільяні, О. Мозговий, Р. Прайс, Р. Робінсон, В. Савчук, А. Стрікланд, А. Томпсон, Дж. Тюлз, Ф. Фабоцці, Р. Хісрік, Д. Черваньов, М. Шоулз та ін. Організаційні та теоретико-методичні питання бухгалтерського обліку, внутрішнього аудиту та аналізу операцій з цінними паперами як складових цілісної системи інформаційно-аналітичного забезпечення в кібернетичному контурі управління підприємством висвітлені в працях А. Асаула, Ф. Бутинця, М. Войнаренко, С. Деньги, С. Здреника, Я. Ізмайлова, А. Ісаєвої, Н. Б. Кащеної, М. Кисельова, В. Ковальнової, Я. Крупки, Д. Логунова, І. Мацегори, Л. Михальчишиної, С. Мошенського, Т. Натепрової, І. Орлова, Н. Пономарьової, О. Соснаускене, О. Трубіциної, Р. Фалтинського, В. Хісамудінова, Г. Ясинського та ін. Визнаючи наукову і практичну значущість напрацювань учених та вагомість їх внеску у розбудову проблематики обліку і аудиту операцій підприємства з цінними паперами, слід зазначити, що в наукових працях дотепер недостатньо повно висвітлені принципово важливі питання, пов'язані з концептуальними основами інформаційно-аналітичного забезпечення управління операціями підприємства з цінними паперами власної та невласної емісії, теоретико-методичним забезпеченням їх обліку і аудиту, здійснення аналітичних процедур аудиту із залученням сучасного методичного інструментарію оцінки інвестиційної привабливості підприємства та надійності його цінних паперів тощо.

Актуальність зазначених питань обліку і аудиту операцій підприємства з цінними паперами та практична значущість потреби їх вирішення зумовили вибір теми дисертаційної роботи, її мету, основні завдання та логіку наукового пошуку.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрям дослідження пов'язаний із загальною тематикою наукових досліджень кафедри фінансів, аналізу та страхування Харківського державного університету харчування та торгівлі, зокрема з держбюджетними науково-дослідними темами: «Управління фінансовою безпекою підприємств торгівлі» (номер державної реєстрації 0114U006526) (автором сформовано систему показників для оцінки інвестиційної привабливості підприємства як визначальної складової забезпечення його фінансової безпеки); «Методологія та організація антикризового управління підприємством в умовах глобалізації» (номер державної реєстрації 0116U008449) (автором розроблено методичний підхід до оцінки інвестиційної привабливості підприємства та надійності його цінних паперів в контексті формування судження щодо якості прийнятої антикризової програми).

Дисертація виконувалась в межах комплексної науково-дослідної теми «Теорія і практика управлінського і бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту діяльності суб'єктів господарювання» наукового журналу «Економіка і фінанси» (м. Дніпро, номер державної реєстрації 0113U007515) (особисто автором обґрунтовано концепцію створення системи інформаційно-аналітичного забезпечення управління операціями підприємства з цінними паперами та розроблено референтну модель формування цієї системи).

Наукове дослідження також здійснювалося за сприяння Міністерства освіти і науки України за бюджетною темою «Інноваційні технології формування інформаційно-аналітичних ресурсів управління підприємницькою діяльністю» (номер державної реєстрації 0115U001116, Наказ МОН України «Про результати конкурсного відбору проектів наукових досліджень і розробок» від 31.10.2014 р. № 1243) (особисто автором визначено основні напрями інформатизації обліку, аналізу і аудиту операцій підприємства з цінними паперами власної та невлавної емісії і розроблено відповідну організаційну модель, яка забезпечує інжиніринг цього процесу).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є обґрунтування теоретичних, організаційних і методичних положень та розробка практичних рекомендацій щодо обліку і аудиту операцій підприємства з цінними паперами з урахуванням інформаційних потреб управління ними.

Для досягнення визначеної мети у роботі поставлено та вирішено наступні завдання:

- розвинути понятійно-термінологічний апарат в частині операцій підприємства з цінними паперами та вдосконалити їх класифікацію виходячи з потреб обліку, аналізу і аудиту;

- визначити ключові аспекти формування системи інформаційно-аналітичного забезпечення управління операціями підприємства з цінними паперами;

- обґрунтувати основні елементи облікової політики в частині здійснення

- операцій підприємства з цінними паперами власної та невласної емісії;
- удосконалити методику відображення в обліку та управлінській звітності операцій підприємства з цінними паперами власної та невласної емісії;
 - розробити пропозиції з удосконалення технології обліку операцій з цінними паперами в управлінській інформаційній системі підприємства;
 - сформулювати концептуальні засади аудиту операцій підприємства з цінними паперами;
 - обґрунтувати організаційно-методичні положення внутрішнього аудиту операцій підприємства з цінними паперами власної та невласної емісії;
 - розробити методичний підхід до здійснення аналітичних процедур аудиту операцій підприємства з цінними паперами.

Об'єктом дослідження є процес обліку та аудиту операцій з цінними паперами в управлінській інформаційній системі підприємства.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та практичні аспекти обліку і аудиту операцій підприємств з цінними паперами.

Методи дослідження. Методологічним підґрунтям дисертаційної роботи є системний підхід до пізнання операцій підприємств з цінними паперами із застосуванням загальнонаукових і спеціальних принципів та методів: наукової абстракції, індукції, дедукції, аналізу, синтезу – для осмислення проблемних питань й розвитку понятійно-термінологічного апарату обліку і аудиту операцій підприємства з цінними паперами; компаративного аналізу та узагальнення – для визначення особливостей операцій підприємства з цінними паперами, їх систематизації та класифікації для потреб управління; економіко-статистичного – для структурно-динамічного аналізу операцій із цінними паперами на фондовому ринку; абстрактно-логічного, монографічного та конкретизації – для поглибленого вивчення об'єкта дослідження і формування пропозицій автора з удосконалення теоретико-методичних положень обліку і аудиту операцій підприємства з цінними паперами; економічних показників, коефіцієнтного, індексного, інтегрального та порівняння – для обґрунтування методичного інструментарію та оцінки рівня інвестиційної привабливості підприємства та надійності його цінних паперів; розрахунково-конструктивного – для реалізації аналітичних процедур аудиту операцій підприємства з цінними паперами; графічного – для нетекстового відображення основних положень та результатів дисертаційної роботи.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативно-правові акти України, що регулюють здійснення операцій підприємства з цінними паперами та відображення їх в обліку і звітності; новітні розробки вітчизняних і зарубіжних науковців з проблем організації та методики обліку і аудиту операцій підприємства з цінними паперами; офіційні дані Державної служби статистики України та Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку; матеріали наукових фахових видань економічного спрямування, науково-практичних конференцій та електронних інформаційних ресурсів за визначеною проблематикою; статистична та фінансова звітність підприємств; власні спостереження, логічні виклади та аналітичні розрахунки автора.

Наукова новизна одержаних результатів. Наукова новизна результатів дослідження полягає в розвитку теоретичних, організаційних і методичних положень й розробці науково обґрунтованих рекомендацій з удосконалення обліку і аудиту операцій підприємства з цінними паперами та їх практичної реалізації для підвищення якості інформаційно-аналітичного забезпечення управління фінансовою та інвестиційною діяльністю підприємницьких структур. Серед одержаних результатів дисертаційної роботи науковою новизною відрізняються наступні:

Удосконалено:

– класифікацію цінних паперів, яка, на відміну від існуючих, містить додатково запропоновані ознаки їх систематизації (відношення до підприємства, характер майнових прав, інструмент власності, інструмент позики, рівень надійності, рівень ризику) та побудована з урахуванням потреб реалізації функцій інформаційної підтримки управління (облік, аналіз та контроль (аудит)), що дозволило розробити організаційні моделі обліку і аудиту операцій з цінними паперами власної та невласної емісії, які забезпечують формування і надання суб'єктам управління розширеної та цільово-орієнтованої інформації для прийняття рішень;

– організаційні підходи до обліку операцій підприємства з цінними паперами шляхом: обґрунтування об'єктів і додаткових елементів для моделювання організаційного, методичного та технічного забезпечення облікової політики підприємства, які дозволяють здійснювати фінансовий та управлінський облік операцій з цінними паперами власної та невласної емісії відповідно до положень МСФЗ, забезпечують відповідну систематизацію та узагальнення облікових даних і обумовлюють цілісність системи інформаційно-аналітичної підтримки управління; розробки облікових реєстрів та пакету управлінської звітності, інформація яких дозволить аудитору здійснювати оцінку ефективності операцій підприємства з цінними паперами власної та невласної емісії, а менеджменту підприємств – оперативно реагувати на зміни та приймати управлінські рішення щодо результативності цих операцій;

– технологію організації обліку операцій з цінними паперами в управлінській інформаційній системі підприємства, що ґрунтується на пропозиціях щодо інформатизації облікового процесу та розроблених методичних підходах до відображення на рахунках бухгалтерського обліку операцій з цінними паперами власної та невласної емісії, яка орієнтована на обмін повідомленнями (електронними документами) між інформаційними системами підприємства та професійних учасників фондового ринку, що дозволяє забезпечити якісно новий рівень формування інформаційного масиву облікових даних для подальшого їх контролю і аналізу, налагодити оптимальні канали інфо-комунікаційної взаємодії і створити єдиний інформаційний простір для прийняття управлінських рішень;

– організаційно-методичні підходи до здійснення внутрішнього аудиту операцій з цінними паперами, відмінністю яких є використання розроблених організаційних регламентів аудиту (Робочий план та Програми проведення внутрішнього аудиту операцій з цінними паперами власної та невласної емісії) та

конкретизація можливих помилок та порушень в організації обліку операцій підприємства з цінними паперами, що дозволяють упорядкувати етапи і процедури перевірки по суті у логічному перебігу її стадій, об'єктивно оцінити стан організації обліку операцій підприємства з цінними паперами, оптимізувати аудиторський процес та забезпечити формування на постійній основі релевантної інформації з високим ступенем довіри до неї вищого керівництва підприємства;

Набуло подальшого розвитку:

– понятійно-термінологічний апарат шляхом уточнення змісту понять «цінні папери» (фінансові інструменти ринку капіталів у вигляді документів встановленої форми, що засвідчують наявність і передачу іншим особам прав власності чи позики, визначають зобов'язання емітента у взаємовідносинах з їх власниками та є джерелом отримання доходів від володіння та розпорядження ними) та «операції підприємства з цінними паперами» (закінчені дії з цінними паперами власної і невлавної емісії, які підпорядковані цілям фінансової та інвестиційної діяльності підприємства і призводять до зміни структури його активів, зобов'язань та власного капіталу) як облікових категорій, що дозволило сформулювати комплексне бачення та розробити теоретичне підґрунтя обліку і аудиту операцій з цінними паперами власної та невлавної емісії;

– методичні засади відображення в обліку операцій підприємства з цінними паперами невлавної емісії, які, на відміну від існуючих, ґрунтуються на систематизації інформації про фінансові інвестиції, доходи і витрати за ними в розрізі видів цінних паперів та пропозиціях щодо обліку сертифікатів за строковими депозитами, що дозволяють розширити спектр даних управлінських відомостей та звітів про результати здійснення операцій з цінними паперами невлавної емісії і забезпечити формування якісно нової інфраструктури облікових даних для управління фінансовими інвестиціями;

– концептуальні основи внутрішнього аудиту операцій підприємства з цінними паперами, що, на відміну від існуючих, являють собою єдину науково-прикладну платформу, орієнтовану на забезпечення достовірності інформації для прийняття рішень щодо цінних паперів власної та невлавної емісії, яка визначає складові організаційного, методичного та технічного забезпечення внутрішнього аудиту, та через конкретизацію принципів, завдань та функцій дозволяє організувати даний вид контролю в управлінській інформаційній системі підприємства та забезпечити його високу якість;

– методичний підхід до здійснення аналітичних процедур аудиту операцій підприємства з цінними паперами, який, на відміну від існуючих, передбачає визначення рівня інвестиційної привабливості підприємства із застосуванням запропонованої технології і системи показників, та ідентифікацію надійності його цінних паперів, що розширює діапазон можливостей внутрішнього аудиту і дозволяє формувати аудиторське судження про перспективи мобілізації фінансових ресурсів та активізації інвестиційної діяльності підприємства.

Практичне значення одержаних результатів полягає в доведенні теоретичних і методологічних положень дисертації до рівня узагальнень, конкретних методик і практичних рекомендацій, що дозволяють створити дієву систему інформаційно-аналітичної підтримки прийняття рішень щодо операцій

підприємства з цінними паперами. Практична спрямованість представлених у дисертаційній роботі теоретичних та методологічних розробок підтверджується впровадженням на рівні:

– суб'єктів господарювання – організаційно-методичні засади формування облікової політики в частині операцій підприємства з цінними паперами та запропоновані реєстри управлінського обліку, що дозволило формувати інформацію щодо дольових і боргових цінних паперів власної і невласної емісії та операцій підприємства з ними у розширеному форматі, контролювати її повноту та своєчасність (ПрАТ «Бондарівське» – довідка про впровадження № 27 від 20.11.2018 р.); рекомендації щодо формування дієвої системи інформаційно-аналітичного забезпечення управління операціями підприємства з цінними паперами та її методичної підтримки, що дозволило забезпечити цілеспрямоване формування і передачу облікової та аналітичної інформації в потрібних для тактичного і стратегічного управління розрізах на всіх етапах управлінського процесу (ПАТ «САД» – довідка про впровадження № 18 від 30.11.2018 р.); пропозиції з удосконалення організації та методики обліку і аудиту операцій з цінними паперами, що дозволило розробити відповідні внутрішні регламенти та забезпечити перевірку правильності, повноти і своєчасні відображення в обліку результатів цих операцій, посилити обґрунтованість аудиторського висновку (ПрАТ «Балаклійське хлібоприймальне підприємство» – довідка про впровадження № 9 від 08.04.2019 р.);

– закладів вищої освіти – при організації навчального процесу Харківського торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету на кафедрі обліку та інформаційних технологій у бізнесі під час підготовки методичного забезпечення та викладання навчальних дисциплін «Фінансовий облік», «Звітність підприємств», «Аудит», «Облік і фінансова звітність за міжнародними стандартами», «Обліково-аналітичне забезпечення стратегічного менеджменту» (довідка № 1119 від 29.11.2018 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є завершеним науковим дослідженням проблемних питань обліку і аудиту операцій підприємства з цінними паперами. Теоретичні узагальнення, наукові розробки і прикладні рекомендації, що містяться у роботі, є власним надбанням автора. Із опублікованих у співавторстві наукових праць в дисертації використано лише ті положення і пропозиції, що становлять особистий внесок дисертанта.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дисертаційної роботи обговорювались і дістали схвалення на: міжнародній науково-практичній конференції «Наукові дослідження молоді – вирішенню проблем європейської інтеграції» (м. Харків, 2012 р.); всеукраїнській науково-практичній конференції «Торгівля та готельно-ресторанний бізнес: інноваційний розвиток в умовах глобалізації» (м. Харків, 2012 р.); міжнародній науково-практичній конференції «Прогресивна техніка і технології харчових виробництв, ресторанного та готельного господарств і торгівлі. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг» (м. Харків, 2012 р.); міжнародній науково-практичній конференції «Облік, аудит, фінанси: сучасні проблеми теорії,

практики та підготовки фахівців» (м. Харків, 2012 р.); IV міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми сучасної економіки» (м. Донецьк, 2014 р.); всеукраїнській науково-практичній конференції «Інноваційні технології розвитку у сфері харчових виробництв, готельно-ресторанного бізнесу, економіки та підприємництва: наукові пошуки молоді» (м. Харків, 2016 р.); XXIV міжнародній науково-практичній конференції «Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я» (MicroCAD-2016) (м. Харків, 2016 р.); міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток харчових виробництв, ресторанного та готельного господарств і торгівлі: проблеми, перспективи, ефективність» (м. Харків, 2016 р.); міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Функціонування та розвиток економіки України в умовах зміцнення національної державності» (м. Харків, 2016 р.); III міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції «Фінанси, облік і аналіз в управлінні підприємницькою діяльністю: сучасні проблеми та перспективи розвитку теорії і практики» (м. Харків, 2016 р.); міжнародній науковій конференції «Економіка та соціум: сучасний фундамент розвитку людства» (Німеччина, м. Лейпциг, 2016 р.); всеукраїнській науково-практичній конференції «Стратегічні вектори соціально-економічного розвитку на мікро- та макрорівні» (м. Полтава, 2016 р.); всеукраїнській науково-практичній конференції «Сучасні проблеми обліку, аналізу, аудиту й оподаткування суб'єктів господарської діяльності: теоретичні, практичні та освітні аспекти» (м. Дніпро, 2017 р.); I міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Облік, аналіз, аудит і оподаткування в умовах глобалізації економіки» (м. Ужгород, 2017 р.); V International scientific conference «Science of the third millennium» (м. Морисвіль, 2017 р.); міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток харчових виробництв, ресторанного та готельного господарств і торгівлі: проблеми, перспективи, ефективність» (м. Харків, 2017 р.); XIII International scientific conference «Modern science in Eastern Europe» (м. Морисвіль, 2017 р.); всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Модернізація фінансово-кредитної системи України: виклики глобалізації» (м. Кривий Ріг, 2018 р.); I міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Імплементация інновацій обліково-аналітичного забезпечення сталого розвитку сучасного бізнесу» (м. Харків, 2018 р.); міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Актуальні проблеми та перспективи розвитку України в галузі управління та адміністрування: ініціативи молоді» (Харків, 2018 р.); VIII міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми розвитку обліку, аналізу, контролю і оподаткування у контексті Європейської інтеграції та сучасних викликів глобалізації» (м. Львів, 2018 р.); VIII міжнародній науково-практичній конференції «Стан і перспективи розвитку обліково-інформаційної системи в Україні» (м. Тернопіль, 2018 р.); I Міжнародній науково-практичній конференції «Фінансові механізми сталого розвитку України» (м. Харків, 2018 р.); VII міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Інновації в обліково-аналітичному забезпеченні та управлінні фінансово-економічною безпекою держави, регіону, суб'єктів господарювання – міждисциплінарний підхід» (м. Харків, 2018 р.); XI Симпозіумі «Фінансова система України: актуальні питання, досягнення та можливості

розвитку» (м. Харків, 2018 р.); міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Розвиток невиробничої сфери економіки в умовах євроінтеграційних викликів» (м. Харків, 2018 р.).

Публікації. Основні результати дисертації опубліковано у 37 наукових працях загальним обсягом 10,24 друк. арк., з яких особисто автору належить 6,82 друк. арк., серед них: 6 статей у фахових виданнях, внесених до міжнародних наукометричних баз даних (загальним обсягом 3,21 друк. арк., де особисто автору належить 2,23 друк. арк.), 3 статті у наукових фахових виданнях (загальним обсягом 1,55 друк. арк., де особисто автору належить 0,65 друк. арк.), 2 статті у інших виданнях (загальним обсягом 1,41 друк. арк., де особисто автору належить 1,0 друк. арк.) та 26 тез доповідей у збірниках за матеріалами конференцій (загальним обсягом 4,07 друк. арк., де особисто автору належить 2,94 друк. арк.).

Структура та обсяг дисертаційної роботи. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертаційної роботи становить 173 сторінки. Дисертація містить 17 таблиць (18 сторінок), 36 рисунків (26 сторінок) та 10 додатків (69 сторінок). Список використаних джерел налічує 260 найменувань і розміщений на 28 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, розкрито її зв'язок з науковими темами, сформульовано мету, об'єкт, предмет і завдання дослідження, визначено методи та інформаційну базу дослідження, відображено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, проінформовано щодо їх апробації, опублікування та особистий внесок автора.

У першому розділі **«Теоретичні засади обліку і аудиту операцій з цінними паперами в інформаційно-аналітичній системі управління підприємством»** досліджено роль цінних паперів у діяльності сучасного підприємства; уточнено зміст понять «цінні папери» та «операції з цінними паперами» як облікових категорій; розроблено класифікацію цінних паперів виходячи з потреб функцій інформаційної підтримки управління; розкрито концептуальні засади формування системи інформаційно-аналітичного забезпечення управління операціями підприємства з цінними паперами.

Дослідження сучасного механізму грошової емісії, що базується на уявленнях про підприємництво інноваційного типу та визначає поділ «паперової» маси грошових номіналів на готівкові гроші та інвестиційні номінали в різних фінансових інструментах та зобов'язаннях, виявило, що цінні папери є основними інвестиційними фінансовими інструментами, операції з якими через збереження купівельної спроможності грошей та зростання їх вартості, займають визначне місце на фінансовому ринку. На основі узагальнення та критичного аналізу сучасної термінології ринку цінних паперів доведено відмінність існуючих наукових поглядів на трактування їх сутності. Акцентовано, що цінні папери є багатогранною категорією і специфічним об'єктом системи

інформаційно-аналітичного забезпечення управління підприємством, зміст якого слід розкривати виходячи з визначених економічних, обліково-аналітичних і правових ознак. Для формування комплексного бачення та розробки теоретичного підґрунтя обліку і аудиту операцій підприємства з цінними паперами запропоновано інтерпретувати цінні папери як фінансові інструменти ринку капіталів у вигляді документів встановленої форми, що засвідчують наявність і передачу іншим особам прав власності чи позики, визначають зобов'язання емітента у взаємовідносинах з їх власниками та є джерелом отримання доходів від володіння та розпорядження ними, а операції підприємства з цінними паперами – як закінчені дії з цінними паперами власної і невласної емісії, які підпорядковані цілям фінансової та інвестиційної діяльності підприємства і призводять до зміни структури його активів, зобов'язань та власного капіталу.

Спираючись на результати компаративного аналізу підходів до класифікації цінних паперів і сучасну концепцію відображення їх в балансі підприємства обґрунтовано доцільність поділу цінних паперів на підставі існуючих і додатково введених ознак їх видової систематизації, зокрема за відношенням до підприємства, характером майнових прав, інструментами власності, інструментами позики, рівнем надійності та рівнем ризику, які структуровані відповідно до потреб обліку, аналізу, контролю (аудиту) і управління операціями з цінними паперами власної та невласної емісії. Модифікація класифікації цінних паперів дозволила задовольнити вимоги суб'єктів управлінського процесу щодо формування і представлення розширеної та цільово-орієнтованої інформації для прийняття рішень, та сформувані відповідні організаційно-методичні положення обліку і аудиту операцій підприємства з цінними паперами.

Виявлено, що операції з цінними паперами відображають дуже складні економіко-правові взаємовідносини емітента з їх власниками, які постійно видозмінюються і які слід розглядати з позиції суб'єкта-ініціатора з урахуванням економічного, організаційного та правового аспектів їх здійснення. Визначено та систематизовано основні види і типи операцій підприємства з цінними паперами власної та невласної емісії.

Аналіз стану біржового ринку цінних паперів у 2014-2018 роках (рис. 1) виявив тенденцію домінування в структурі обсягу торгів облігаційних запозичень держави, що обмежує можливості суб'єктів господарювання із залучення інструментів фондового ринку для додаткового фінансового забезпечення їх діяльності, обумовлює уповільнення операцій підприємств з цінними паперами та посилення кризових явищ в реальному секторі економіки. Для збереження та примноження тимчасово вільних коштів потенційно-активних суб'єктів в умовах невизначеності та наявних диспропорцій фондового ринку запропоновано використовувати депозитні сертифікати.

З метою створення єдиного інформаційного простору управління операціями підприємства з цінними паперами обґрунтовано концептуальний підхід до створення системи інформаційно-аналітичного забезпечення, що передбачає інтеграцію підсистем обліку, аналізу та контролю, які базуються на

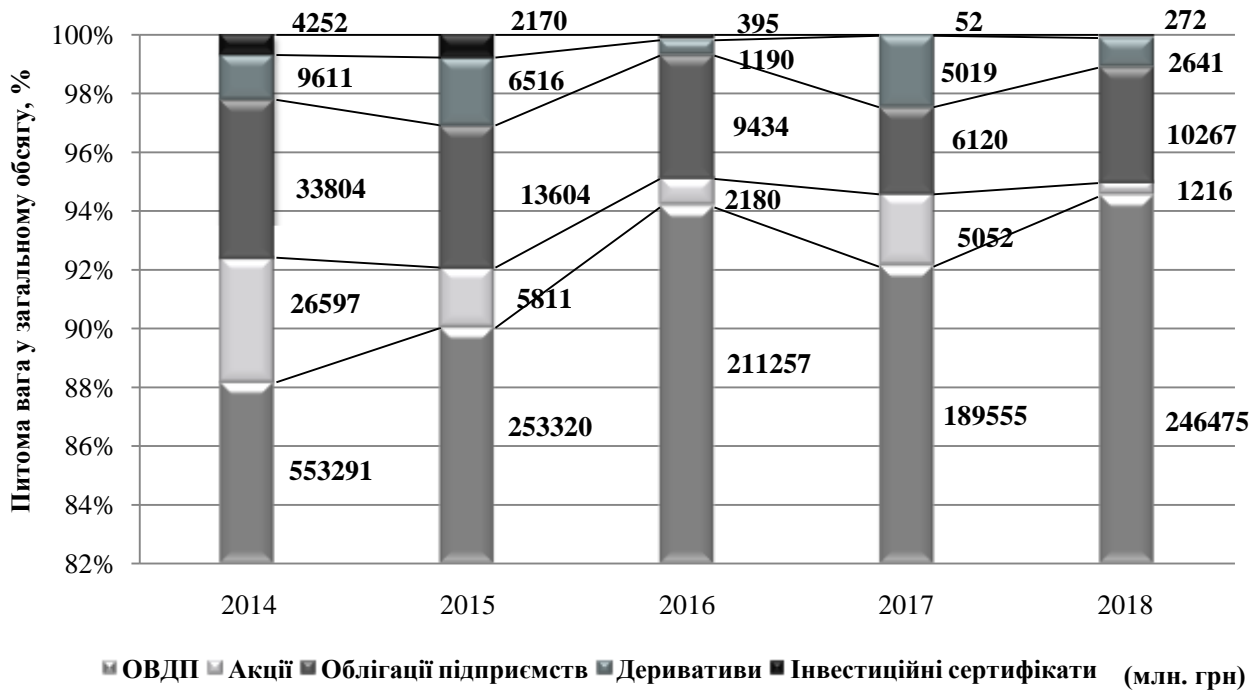

Рис. 1. Динаміка обсягу і структури торгів на біржовому ринку цінних паперів у 2014- 2018 роках

визначених управлінських потребах, організаційному, технічному і програмному забезпеченні, методиках і технологіях, дозволяють формувати інформаційні масиви релевантних даних щодо наявності, видового складу та характеру операцій з цінними паперами для прийняття виважених управлінських рішень. На підставі визначених положень розроблено референтну модель системи інформаційно-аналітичного забезпечення управління операціями з цінними паперами, яка відповідає вимогам і потребам сучасного управління.

У другому розділі «**Організаційно-методичні положення обліку операцій підприємства з цінними паперами**» досліджено і вдосконалено організаційні та методичні підходи до обліку операцій підприємства з цінними паперами власної та невідомої емісії; регламентовано порядок представлення інформації щодо них в управлінській звітності підприємства; розроблено технологію організації обліку операцій підприємства з цінними паперами в управлінській інформаційній системі.

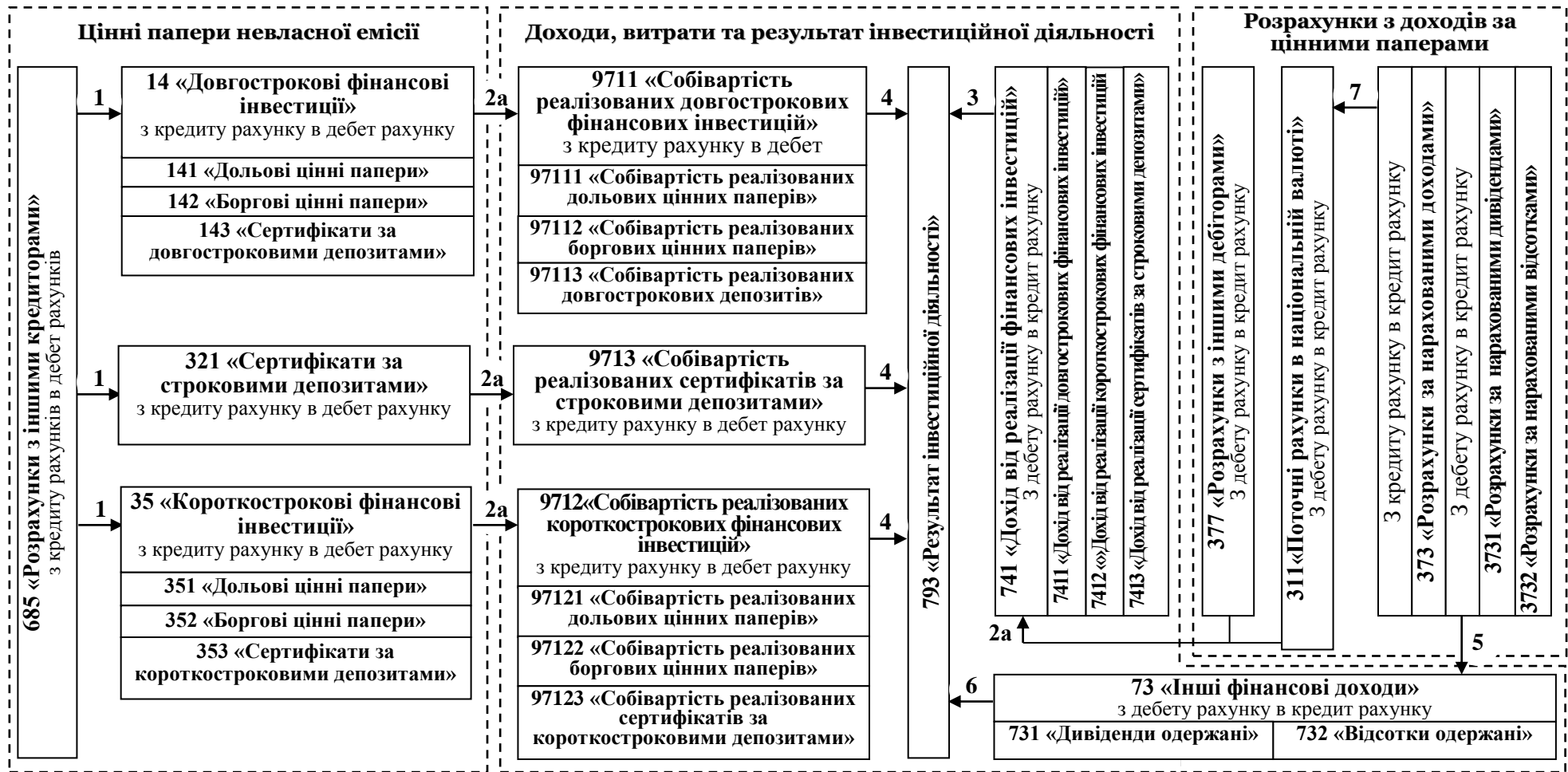
З урахуванням специфіки цінних паперів, їх відношення до підприємства, вимог МСФЗ та потреб організації фінансового і управлінського обліку рекомендовано формувати організаційне, методичне та технічне забезпечення облікової політики в частині операцій з цінними паперами власної та невідомої емісії із застосуванням запропонованих для її моделювання об'єктів та основних і додаткових елементів за кожним з них. Пропозиції з розробки внутрішнього організаційного регламенту бухгалтерського обліку в частині операцій з цінними паперами дозволили оптимізувати та налагодити цей процес в управлінській інформаційній системі підприємства.

З метою формування якісно нової інфраструктури масиву облікових даних про наявність і рух цінних паперів власної і невідомої емісії, виконання фінансових зобов'язань за ними та склад фінансових витрат здійснено систематизацію рекомендованих рахунків обліку операцій підприємства з цінними паперами за визначеними групами: для обліку цінних паперів невідомої емісії та розрахунків за ними; для обліку цінних паперів власної емісії та розрахунків за ними; для обліку витрат за операціями з цінними паперами. Дана систематика дозволила удосконалити методичні підходи до відображення в обліку операцій підприємства з цінними паперами та забезпечити формування облікових реєстрів й управлінських звітів у потрібних аналітичних розрізах та зручному форматі.

Задля узагальнення і представлення даних про стан і результативність операцій з цінними паперами в формі, придатній для сприйняття і подальшого використання в управлінні, розроблено пакет управлінських відомостей та звітів до складу якого входять: В-ЦП (А) – Відомість обліку операцій з дольовими цінними паперами власної емісії; В-ЦП (О) – Відомість обліку операцій з борговими цінними паперами власної емісії; В-ЦП (ДА) – Відомість обліку дивідендів за дольовими цінними паперами власної емісії; В-ЦП(ЗО) – Відомість обліку зобов'язань і платежів за борговими цінними паперами власної емісії; В-ЦП (ІА) – Відомість обліку операцій з дольовими цінними паперами невідомої емісії; В-ЦП (ІО) – Відомість обліку операцій з борговими цінними паперами невідомої емісії; УЗ-ЦП (ВЕ) – Звіт про цінні папери власної емісії; УЗ-ЦП (ФІ) – Звіт про цінні папери невідомої емісії (Звіт про фінансові інвестиції). Інформація запропонованих управлінських відомостей та звітів є джерелом формування аудиторських доказів під час внутрішньої перевірки операцій підприємства з цінними паперами власної емісії та фінансовими інвестиціями, і дозволяє отримати необхідні дані для прийняття управлінських рішень щодо їх ефективності.

На підставі ґрунтовного дослідження діючої практики організації обліку цінних паперів виявлено низку методичних проблем, що ускладнюють об'єктивне відображення в обліку операцій з цінними паперами невідомої емісії. З метою їх усунення запропоновано нові методичні засади обліку (рис. 2), які базуються на внесених пропозиціях щодо обліку сертифікатів за строковими депозитами та регламентують систематизацію інформації про фінансові інвестиції, доходи і витрати за ними в розрізі їх видів і термінів, що дозволяє розширити спектр даних управлінських відомостей та звітів про результати здійснення операцій з цінними паперами невідомої емісії і покращити інформаційно-аналітичне забезпечення управління фінансовими інвестиціями підприємства.

Для забезпечення зниження ризику втрат економічної вигоди чи невиконання або несвоєчасного виконання зобов'язань, що виникають за операціями з цінними паперами в умовах коливання їх курсів, погіршення платоспроможності та дефіциту коштів для здійснення обов'язкових платежів, знецінення фінансових інвестицій та зниження надходжень від них рекомендовано залучення механізму резервування фінансових ресурсів.

Операції з цінними паперами невласної емісії:

- 1 – Оприбутковано цінні папери невласної емісії за первісною (справедливою) вартістю;
- 2 – Реалізовано цінні папери невласної емісії: а – відображено собівартість реалізації фінансових інвестицій за їх видами; б – відображено дохід від реалізації фінансових інвестицій;
- 3 – Списано дохід від реалізації цінних паперів невласної емісії на фінансові результати;
- 4 – Списано собівартість реалізації цінних паперів невласної емісії на фінансові результати;
- 5 – Нараховані доходи за цінними паперами невласної емісії;
- 6 – Списано доходи за цінними паперами невласної емісії на фінансові результати;
- 7 – Погашена заборгованість за розрахунками з нарахованих доходів за цінними паперами невласної емісії.

Рис. 2. Методичні засади обліку операцій підприємства з цінними паперами невласної емісії

Для формування в обліковій системі господарюючих суб'єктів інформації про наявність і рух зарезервованих фінансових ресурсів для виконання зобов'язань за борговими та привілейованими дольовими цінними паперами власної емісії та на випадок знецінення цінних паперів невластної емісії запропоновано використовувати субрахунок 479 «Забезпечення майбутніх витрат і платежів за операціями з цінними паперами» на якому буде відображатися створення забезпечень та їх використання у розрізі відповідних видів (під знецінення вкладень в цінні папери невластної емісії; на виконання зобов'язань за борговими цінними паперами власної емісії; на виконання зобов'язань з дивідендів за привілейованими акціями). Рекомендовано формувати забезпечення на виконання зобов'язань за борговими цінними паперами власної емісії та на виконання зобов'язань з дивідендів за привілейованими акціями за рахунок витрат фінансової діяльності, і відображати їх на субрахунках 9531 «Витрати на виконання зобов'язань за борговими цінними паперами власної емісії» та 9532 «Витрати на виконання зобов'язань з дивідендів за привілейованими акціями», що дозволить посилити контроль над фінансовими витратами.

На підставі результатів моніторингу функціональних можливостей найпоширеніших програмних продуктів, які свідчать, що у основному функціоналі жоден з них не забезпечує повноцінне вирішення завдань обліку та контролю (аудиту) операцій підприємства з цінними паперами, обґрунтовано доцільність створення в управлінській інформаційній системі підприємства спеціального Модуля «Операції з цінними паперами». Він включає два види взаємопов'язаних компонентних модулів (інформаційні; виконавчі), які забезпечують реалізацію технологічного рішення з організації обліку, аналізу і аудиту операцій з цінними паперами, що значно скорочує матеріальні та трудові витрати, і дозволяє в оперативному порядку здійснювати облікові, аналітичні та аудиторські процедури. Конкретизовано технологію організації обліку операцій з цінними паперами в управлінській інформаційній системі підприємства та розроблено відповідну інформаційну модель (рис. 3).

Програмне рішення технології обліку операцій з цінними паперами орієнтовано на обмін електронними документами між інформаційними системами підприємства та професійних учасників фондового ринку, що здійснюється шляхом передачі (одержання) через хмарне сховище або електронну пошту зашифрованого і засвідченого кваліфікованою електронною печаткою пакету даних (файлу), та реалізацію пропозицій з удосконалення методики відображення на рахунках бухгалтерського обліку операцій з цінними паперами власної та невластної емісії.

Внесені пропозиції щодо організації обліку операцій з цінними паперами в управлінській інформаційній системі підприємства дозволять налагодити обліковий процес відповідно до потреб управління та створити єдиний інформаційний простір прийняття рішень, в якому чітко визначені місця локалізації інформації щодо цінних паперів, оптимальні канали її передачі, формати вихідної інформації (внутрішня та зовнішня звітність) та її інтеграція в інформаційний простір фондового ринку України.

Рис. 3. Інформаційна модель технології обліку операцій з цінними паперами в управлінській інформаційній системі підприємства

У третьому розділі «Аудит операцій підприємства з цінними паперами» обґрунтовано концептуальні положення та розроблено практичні рекомендації з організації аудиту операцій підприємства з цінними паперами задля підтвердження достовірності облікової інформації щодо них; вдосконалено методика внутрішнього аудиту операцій з цінними паперами власної та невлавної емісії; удосконалено методичний інструментарій аналітичних процедур аудиту операцій з цінними паперами.

З метою забезпечення належної інформаційно-аналітичної підтримки управлінських рішень у фінансовій та інвестиційній сфері запропоновано здійснювати внутрішній аудит операцій підприємства з цінними паперами. Виходячи з цільових потреб внутрішнього аудиту операцій підприємства з цінними паперами, встановлених інформаційною системою управління, та необхідності більш чіткого розуміння порядку його проведення визначено складові організаційного, методичного та технічного забезпечення перевірки законності, правильності відображення в обліку результатів здійснених операцій та достовірності облікової інформації щодо них. Розроблено концептуальну модель внутрішнього аудиту операцій з цінними паперами власної та невлавної емісії, яка, на відміну від існуючих, конкретизує його організаційні, методичні та технічні засади, і дозволяє структурувати даний вид контролю, виходячи з дотримання його принципів, виконання завдань та функцій в управлінській інформаційній системі підприємства.

Для організації та підвищення якості робіт з перевірки додержання підприємством облікової політики в частині операцій з цінними паперами й оцінки ефективності його облікової системи відповідно до визначених складових організаційних засад концептуальної моделі внутрішнього аудиту розроблено Положення про організацію внутрішнього аудиту операцій підприємства з цінними паперами, яке визначає організаційну структуру діяльності та функції підрозділу внутрішнього аудиту, права та обов'язки внутрішніх аудиторів, методику організації внутрішнього аудиту, взаємовідносини між зовнішнім і внутрішнім аудитором, оцінку діяльності підрозділу внутрішнього аудиту. У розвиток організаційних засад для посилення якості проведення аудиторської перевірки розроблено функціональну модель внутрішнього аудиту операцій підприємства з цінними паперами, яка конкретизує послідовність та зміст її етапів у логічному перебігу стадій аудиторського процесу (рис. 4).

В контексті підвищення продуктивності і результатів роботи внутрішніх аудиторів запропоновано використовувати розроблений план та програми проведення внутрішнього аудиту операцій підприємства з цінними паперами власної та невласної емісії, що дозволить своєчасно виконувати визначені і обмежені бюджетом часу процедури аудиту, обґрунтовано розподіляти обсяг робіт між виконавцями, забезпечити ефективну взаємодію учасників аудиторського процесу та координацію дій між ними в межах кожного з напрямів перевірки.

З метою оптимізації процесу внутрішнього аудиту та надання аудитору впевненості у результатах перевірки, беручи до уваги слабкі місця в організації обліку, визначено можливі види помилок та порушень в системі обліку операцій підприємства з цінними паперами власної та невласної емісії. Їх конкретизація у розрізі напрямів перевірки та аудиторських процедур дозволить оптимізувати роботу аудитора та скласти обґрунтований аудиторський звіт щодо ефективності облікової системи підприємства.

Для виявлення розбіжностей між даними бухгалтерського обліку операцій з цінними паперами та звітності щодо них розроблено відповідний тест внутрішнього аудиту, відмінною особливістю якого є визначення коефіцієнтів якості організаційно-правового базису обліку й організації обліку операцій з цінними паперами власної та невласної емісії, на підставі яких формується судження аудитора щодо рівня ефективності організації обліку в частині здійснення операцій підприємства з цінними паперами.

З метою отримання достатніх аудиторських доказів обґрунтовано доцільність удосконалення методичного інструментарію для здійснення аналітичних процедур внутрішнього аудиту операцій з цінними паперами власної та невласної емісії. У цьому контексті сформовано систему узагальнюючих і часткових показників та розроблено технологію оцінювання інвестиційної привабливості підприємства, яка дозволяє ідентифікувати її рівень та рівень надійності цінних паперів підприємства. Запропонований підхід забезпечить формування належних і достатніх аудиторських доказів для підготовки та представлення в аудиторському висновку рекомендацій щодо можливостей підприємства з мобілізації фінансових ресурсів та інвестування коштів.

Рис. 4. Функціональна модель внутрішнього аудиту операцій підприємства з цінними паперами

Внесені пропозиції щодо напрямів та послідовності проведення аудиторської перевірки, організаційних регламентів внутрішнього аудиту, технології аудиторських процедур по суті шляхом тестування та конкретизації помилок і порушень в обліку та звітності дозволять оптимізувати аудиторський процес та отримати достовірну інформацію для прийняття управлінських рішень щодо операцій підприємства з цінними паперами власної та невідчужуваної емісії.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення та представлено нове вирішення наукового завдання, що полягає в обґрунтуванні теоретичних, організаційних і методичних положень та розробці практичних рекомендацій щодо обліку і аудиту операцій підприємства з цінними паперами з урахуванням інформаційних потреб управління ними. На основі отриманих наукових і практичних результатів зроблено наступні висновки.

1. У процесі дослідження позиціонування цінних паперів та операцій суб'єктів господарювання з ними доведено, що в умовах сучасності цінні папери підприємств є особливим видом їх капіталу (майна) та фінансовим інструментом фондовому ринку. Спираючись на результати узагальнення існуючих підходів до трактування сутності та економіко-правової природи цінних паперів визначено їх критеріальні ознаки та сформовано дефініцію обліково-аналітичної категорії «цінні папери підприємств» як фінансових інструментів ринку капіталів у вигляді документів встановленої форми, що засвідчують наявність і передачу іншим особам прав власності чи позики, визначають зобов'язання емітента у взаємовідносинах з їх власниками та є джерелом отримання доходів від володіння та розпорядження ними. Операції підприємства з цінними паперами визначено як закінчені дії з цінними паперами власної і невідчужуваної емісії, які підпорядковані цілям фінансової та інвестиційної діяльності підприємства і призводять до зміни структури його активів, зобов'язань та власного капіталу. Для формування і надання суб'єктам управління розширеної та цільово-орієнтованої інформації про результати операцій з цінними паперами для прийняття рішень розроблено класифікацію цінних паперів, яка містить додатково запропоновані ознаки їх видової систематизації та побудована з урахуванням потреб обліку, аналізу, контролю та управління. Визначено та систематизовано основні види операцій підприємства з цінними паперами власної та невідчужуваної емісії.

2. Для формування інформаційно-аналітичного забезпечення управління операціями підприємства з цінними паперами обґрунтовано доцільність створення в управлінській інформаційній системі підприємства відповідної системи забезпечення. Визначено функціональне призначення, мету, завдання і принципи системи інформаційно-аналітичного забезпечення управління операціями підприємства з цінними паперами та розроблено концептуальну модель її формування, яка через синергію систем забезпечення (організаційне, методичне, технічне, програмне) обліку, аналізу та контролю створює умови для ефективного виконання даною системою облікових, аналітичних і контрольних

процедур та формує її емерджентність в інформаційному просторі управління операціями підприємства з цінними паперами.

3. На підставі компаративного аналізу методичних підходів до формування облікової політики в частині операцій підприємства з цінними паперами власної та невласної емісії обґрунтовано об'єкти і додаткові елементи структурних складових (організаційне, методичне та технічне забезпечення) для моделювання даного організаційного регламенту, які дозволяють здійснювати фінансовий та управлінський облік операцій підприємства з цінними паперами та регламентувати порядок систематизації і узагальнення облікових даних, що забезпечує їх релевантність та цілісність системи інформаційно-аналітичної підтримки управління. З метою розширення спектру облікових даних запропоновано систематику рахунків обліку операцій підприємства з цінними паперами власної та невласної емісії і розрахунків за ними в потрібному для управління аналітичному розрізі, що дозволяє формувати облікові регістри та управлінські звіти. Для отримання змістовної інформації про операції підприємства з цінними паперами власної та невласної емісії та подання її в зручному форматі розроблено пакет форм управлінських відомостей і звітів, дані яких дозволяють керівництву оперативно реагувати на зміни та приймати відповідні управлінські рішення, а аудитору – здійснювати оцінку ефективності операцій підприємства з цінними паперами і формувати якісні аудиторські докази.

4. З урахуванням специфіки фінансових інструментів інвестування капіталу запропоновано нові методичні засади обліку операцій з цінними паперами невласної емісії, які передбачають формування на рекомендованих синтетичних рахунках інформації про фінансові інвестиції, доходи і витрати за ними у визначених аналітичних розрізах. Рекомендовано залучення механізму резервування для зниження ризику втрат економічної вигоди чи невиконання або несвоєчасного виконання зобов'язань за цінними паперами та розроблено методичний підхід до обліку формування і використання майбутніх витрат і платежів за операціями підприємства з цінними паперами власної та невласної емісії. Імплементация внесених пропозицій забезпечить можливість оперативного формування в управлінській інформаційній системі підприємства облікової інформації щодо операцій з цінними паперами невласної емісії, наявності і руху зарезервованих фінансових ресурсів для виконання зобов'язань за цінними паперами власної емісії.

5. Для повноцінного вирішення завдань обліку, аналізу та контролю (аудиту) операцій підприємства з цінними паперами обґрунтовано доцільність створення спеціального Модуля «Операції з цінними паперами», що в своїй структурі інтегрує інформаційні та відповідні виконавчі компонентні модулі, які забезпечують реалізацію технологічного рішення в управлінській інформаційній системі підприємства. З метою оптимізації облікового процесу та формування єдиного інформаційного простору прийняття рішень, в якому чітко визначені місця локалізації, формати вихідної інформації та оптимальні канали передачі даних щодо цінних паперів, запропоновано технологію організації обліку операцій з цінними паперами в управлінській інформаційній системі

підприємства, яка базується на пропозиціях щодо інформатизації облікового процесу та розроблених методичних підходах до відображення на рахунках бухгалтерського обліку операцій з цінними паперами власної та невласної емісії, та у своєму програмному рішенні орієнтована на обмін повідомленнями (електронними документами) між інформаційними системами підприємства та професійних учасників фондового ринку.

6. Для забезпечення достовірності обліково-аналітичних даних щодо цінних паперів обґрунтовано доцільність здійснення внутрішнього аудиту операцій підприємства з цінними паперами власної та невласної емісії. З урахуванням цільових потреб внутрішнього аудиту та визначених елементів його організаційного, методичного та технічного забезпечення розроблено концептуальну модель внутрішнього аудиту операцій з цінними паперами власної та невласної емісії, яка є підґрунтям для прикладної реалізації пропозицій щодо його організації та методики проведення в управлінській інформаційній системі підприємства.

7. З метою покращення організації процесу перевірки законності, доцільності та відповідності обліковій політиці й іншим внутрішнім регламентам відображення в обліку та звітності операцій підприємства з цінними паперами власної та невласної емісії розроблено відповідну функціональну модель внутрішнього аудиту, яка конкретизує послідовність та зміст перевірки у логічному перебігу стадій аудиторського процесу. Для підвищення продуктивності роботи аудиторів розроблено загальний план та програми проведення внутрішнього аудиту операцій з цінними паперами власної та невласної емісії, дотримання яких дозволяє послідовно виконувати аудиторські процедури та раціонально використовувати час на перевірку. З метою забезпечення впевненості аудитора у результатах перевірки за кожним з її напрямів у розрізі аудиторських процедур систематизовано можливі види помилок та порушень в системі обліку операцій підприємства з цінними паперами власної та невласної емісії, що дозволяє зосередити увагу внутрішнього аудитора на їх виявленні, переконатися у правильності отриманих аудиторських доказів та скласти обґрунтований аудиторський звіт. Для формування судження аудитора щодо рівня ефективності організації обліку в частині здійснення операцій підприємства з цінними паперами розроблено тест внутрішнього аудиту.

8. Для розширення діапазону можливостей внутрішнього аудиту та підвищення рівня надійності аудиторських доказів запропоновано методичний підхід до здійснення аналітичних процедур аудиту операцій з цінними паперами, який дозволяє формувати аудиторське судження про можливості підприємства до мобілізації фінансових ресурсів та інвестування коштів. Сформовано систему показників та запропоновано технологію оцінювання інвестиційної привабливості підприємства, яка дозволяє ідентифікувати її рівень та рівень надійності цінних паперів суб'єкта підприємницької діяльності.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у фахових виданнях України, внесених до міжнародних наукометричних баз:

1. Гаркуша Н. М., Польова Т. В., Порсюрора І. П. Аналіз капіталізації вітчизняного ринку цінних паперів. Вісник Хмельницького національного університету. Т. 1 (190). 2012. № 4. С. 165–168. (включено до НБУ ім. В. І. Вернадського) (заг. обсяг 0,33 друк. арк., особисто автора 0,11 друк. арк.: здійснено оцінку стану вітчизняного ринку цінних паперів на підставі дослідження динаміки показника його капіталізації).

2. Порсюрора І. П., Ставерська Т. О. Теоретичні аспекти визначення сутності цінних паперів у сучасних умовах господарювання. Вісник ОНУ імені І. І. Мечникова. Серія : Економіка. 2017. Т. 22. Вип. 3 (56). С. 140–145. (включено до Index Copernicus International Journals Master List, НБУ ім. В. І. Вернадського, Ulrich's Periodicals Directory; Research Bible та ін.) (заг. обсяг 0,42 друк. арк., особисто автора 0,21 друк. арк.: інтерпретовано категорію «цінні папери» та визначено їх роль у сучасних умовах господарювання).

3. Порсюрора І. П. Аналіз стану та перспективи розвитку операцій із цінними паперами в Україні. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Економіка і менеджмент». Одеса : МГУ, 2017. Вип. 28. С. 224–227. (включено до Index Copernicus, Google Scholar, НБУ ім. В. І. Вернадського) (0,75 друк. арк.).

4. Порсюрора І. П., Польова Т. В. Формування системи показників для комплексної оцінки інвестиційної привабливості підприємства. Бізнес-Навігатор. 2018. № 6(49). С. 227–232. (включено до Index Copernicus) (заг. обсяг 0,5 друк. арк., особисто автора 0,25 друк. арк.: обґрунтовано систему показників для обчислення інтегрального показника інвестиційної привабливості підприємств).

5. Порсюрора І. П. Особливості комп'ютеризації обліку операцій із цінними паперами. Вісник ОНУ імені І. І. Мечникова. Серія : Економіка. 2018. Т. 23. Вип. 7(72). С. 193–199. (включено до Index Copernicus International Journals Master List, НБУ ім. В. І. Вернадського, Ulrich's Periodicals Directory; Research Bible та ін.) (0,58 друк. арк.).

6. Польова Т. В., Порсюрора І. П. Сучасні організаційні засади аудиту операцій з цінними паперами підприємства. Економічний простір: Збірник наукових праць. Дніпро: ПДАБА. 2019. №145. С. 139-148 (включено до Index Copernicus, Google Scholar) (заг. обсяг 0,63 друк. арк., особисто автора 0,33 друк. арк.: визначено етапи аудиту операцій з цінними паперами та аудиторські процедури з перевірки правильності відображення в обліку результатів операцій з цінними паперами за кожним з них).

Статті у наукових фахових виданнях України:

7. Польова Т. В., Котелевська І. П. Аналіз операцій вітчизняних підприємств з акціями власної емісії. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг : збірник наукових праць. Вип. 1. Харків :

ХДУХТ, 2011. С. 56–61. (заг. обсяг 0,38 друк. арк., особисто автора 0,19 друк. арк.: визначено організаційно-інформаційні засади аналізу операцій з акціями власної емісії, проаналізовано обсяги випуску та купівлі-продажу акцій вітчизняних підприємств).

8. Польова Т. В., Котелевська І. П. Аналіз доходності акцій власної емісії акціонерного підприємства. Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки. 2012. № 1(13). С. 210–214. (заг. обсяг 0,42 друк. арк., особисто автора 0,21 друк. арк.: здійснено розрахунок показників доходності акцій досліджуваного підприємства та визначено їх зміну).

9. Порсюрора І. П., Ставерська Т.О., Кащена Н.Б. Економічна сутність операцій із цінними паперами. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг : збірник наукових праць. Вип. 2 (24). Харків : ХДУХТ, 2016. С. 35– 46. (заг. обсяг 0,75 друк. арк., особисто автора 0,25 друк. арк.: уточнено поняття «операції з цінними паперами» та визначено їх видовий склад).

Статті у інших виданнях:

10. Кащена Н. Б., Порсюрора І. П. Обліково-аналітичне забезпечення управління операціями з цінними паперами. Економіка і Фінанси. 2016. № 11. С. 23–32. (включено до Index Copernicus International, Ulrich's Periodicals Directory, Google Scholar) (заг. обсяг 0,83 друк. арк., особисто автора 0,42 друк. арк.: обґрунтовано цільову спрямованість інформаційних потреб управління та розроблено референтну модель системи обліково-аналітичного забезпечення управління операціями з цінними паперами).

11. Порсюрора І. П. Методичні аспекти обліку операцій з цінними паперами. Економічні студії. 2019. № 1(23). С. 52–58. (включено до Index Copernicus) (0,58 друк. арк.).

Наукові праці апробаційного характеру:

12. Котелевська І. П. Щодо особливостей аналізу доходності акцій власної емісії. Наукові дослідження молоді – вирішенню проблем європейської інтеграції : збірник наукових статей. Київ : УБС НБУ, 2012. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM). – Систем. вимоги: Pentium ; 256 MbRAM ; Windows 98, 2000, XP; AdobeAcrobatReader 5.0 – 8.0. (0,25 друк. арк.).

13. Польова Т. В., Котелевська І. П. Щодо особливостей обліку цінних паперів в умовах комп'ютеризації. Торгівля та готельно-ресторанний бізнес: інноваційний розвиток в умовах глобалізації: тези доповідей Всеукр. наук.-практ. конф., м. Харків, 20 квітня 2012 р. Харків : ХДУХТ, 2012. Ч. 2. С. 95–96 (заг. обсяг 0,13 друк. арк., особисто автора 0,06 друк. арк.: досліджено особливості комп'ютеризації обліку операцій з цінними паперами із застосуванням програмного рішення Navision Treasury).

14. Кащена Н. Б., Порсюрора І. П. Операції з цінними паперами: сутність та види. Прогресивна техніка і технології харчових виробництв, ресторанного та готельного господарств і торгівлі. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг : тези доповідей Міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 18 жовтня 2012 р. Харків : ХДУХТ, 2012. Ч. 2. С. 29–30. (заг. обсяг

0,13 друк. арк., особисто автора 0,06 друк. арк.: визначено склад операцій з цінними паперами).

15. Кащена Н. Б., Порсюрора І. П. Методичні підходи до оцінки вартості акціонерних товариств. Облік, аудит, фінанси: сучасні проблеми теорії, практики та підготовки фахівців : тези доповідей II Міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 26 жовтня 2012 р. Харків : ХДУХТ, 2012. С. 72–73. (заг. обсяг 0,13 друк. арк., особисто автора 0,06 друк. арк.: досліджено методи оцінки вартості цінних паперів підприємств).

16. Кащена Н. Б., Порсюрора І. П. Розкриття емітентами цінних паперів інформації на фондовому ринку: стан та перспективи. Проблеми сучасної економіки : збірник матеріалів IV Міжнар. наук.-практ. конф., м. Донецьк, 11-12 травня 2014 р.: у 2 ч. Донецьк : ГО «СІЕУ», 2014. Ч. 2. С. 64–67. (заг. обсяг 0,25 друк. арк., особисто автора 0,13 друк. арк.: визначено склад інформації, що підлягає оприлюдненню емітентами цінних паперів).

17. Порсюрора І. П. Торговельне підприємство як суб'єкт фондового ринку. Інноваційні технології розвитку у сфері харчових виробництв, готельно-ресторанного бізнесу, економіки та підприємництва: наукові пошуки молоді : тези доповідей Всеукр. наук.-практ. конф. молодих учених і студентів, м. Харків, 7 квітня 2016 р.: у 2 ч. Харків : ХДУХТ, 2016. Ч. 2. С. 217. (0,06 друк. арк.).

18. Порсюрора І. П. Інформаційні технології обліку операцій з цінними паперами на торговельному підприємстві. Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я» (MicroCAD-2016) : тези доповідей XXIV міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 18-20 травня 2016 р. Харків, НТУ «ХП», 2016, Ч. III. С. 265. (0,06 друк. арк.).

19. Кащена Н. Б., Порсюрора І. П. Оцінка вартості цінних паперів підприємства. Розвиток харчових виробництв, ресторанного та готельного господарств і торгівлі: проблеми, перспективи, ефективність : тези доповідей Міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 19 травня 2016 р. : у 2 ч. Харків : ХДУХТ, 2016. Ч. 2. С.23–24. (заг. обсяг 0,13 друк. арк., особисто автора 0,06 друк. арк.: визначено методичні підходи до оцінки вартості акцій та облігацій підприємства, що перебувають в обігу).

20. Порсюрора І. П. Поширені порушення при розкритті вітчизняними емітентами обліково-аналітичної інформації про цінні папери. Функціонування та розвиток економіки України в умовах зміцнення національної державності : тези доповідей Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. молодих учених, студентів і школярів, м. Харків, 25 травня 2016 р. Харків : ХДУХТ, 2016. С. 50. (0,06 друк. арк.).

21. Кащена Н. Б., Порсюрора І. П. Економіко-правові та облікові аспекти операцій з цінними паперами підприємства. Фінанси, облік і аналіз в управлінні підприємницькою діяльністю: сучасні проблеми та перспективи розвитку теорії і практики: матеріали III Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конференції, м. Харків, 28 жовтня 2016 р. Харків : ХДУХТ, 2016. С. 69–70. (заг. обсяг 0,13 друк. арк., особисто автора 0,06 друк. арк.: визначено характерні ознаки цінних паперів як облікової категорії).

22. Кащена Н. Б., Порсюрова І. П. Цінні папери як об'єкт бухгалтерського обліку. International Scientific Conference Economy and Society: modern foundation for human development: Conference Proceedings, Part 1, October 31, 2016. Leipzig, Germany: Baltija Publishing. P. 181–183. (заг. обсяг 0,13 друк. арк., особисто автора 0,06 друк. арк.: визначено особливості та потрібну природу облікової категорії «цінні папери», що визначає їх ідентифікацію як активу, зобов'язання та інструменту власного капіталу).

23. Порсюрова І. П., Кащена Н. Б. Формування інформаційних масивів даних щодо цінних паперів в системі управління підприємством. Стратегічні вектори соціально-економічного розвитку на мікро- та макрорівні: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Полтава, 17-18 листопада 2016 р. Полтава, 2016. С. 118–121. (заг. обсяг 0,19 друк. арк., особисто автора 0,1 друк. арк.: визначено цільові потреби обліку, аналізу та контролю операцій з цінними паперами та вимоги до формування інформації щодо них).

24. Порсюрова І. П. Організаційні аспекти обліку операцій з цінними паперами. Сучасні проблеми обліку, аналізу, аудиту й оподаткування суб'єктів господарської діяльності: теоретичні, практичні та освітні аспекти: збірник наукових праць за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Дніпро, 30-31 березня 2017 р. Дніпро: НМетАУ, 2017. С. 137–141. (0,25 друк. арк.).

25. Кащена Н. Б., Порсюрова І. П. Особливості податкового обліку операцій з виплати дивідендів. Облік, аналіз, аудит і оподаткування в умовах глобалізації економіки: тези доповідей I Міжнар. наук.-практ. інтернет-конференції, м. Ужгород, 21 квітня 2017 р. Ужгород: УжНУ «Говерла», 2017. С. 347–349. (заг. обсяг 0,19 друк. арк., особисто автора 0,1 друк. арк.: визначено особливості податкового обліку «дивідендного авансу» та відображення в обліку емітента операцій з виплати дивідендів).

26. Porsiuropa I. P., Kashchena N. B. Support peculiarities of the security transactions administration. Proceedings of V International scientific conference «Science of the third millennium». Morrisville, Lulu Press, 2017. P. 89–91. (заг. обсяг 0,19 друк. арк., особисто автора 0,1 друк. арк.: надано особливості інформаційного забезпечення управління операціями з цінними паперами підприємств в контексті інтеграції вітчизняного фондового ринку у світову інвестиційно-фінансову інфраструктуру).

27. Порсюрова І. П. Хронологія обліку операцій з акціями власної емісії. Розвиток харчових виробництв, ресторанного та готельного господарств і торгівлі: проблеми, перспективи, ефективність: тези доповідей Міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 18 травня 2017 р.: у 2 ч. Харків: ХДУХТ, 2017. Ч. 2. С. 41–42. (0,13 друк. арк.).

28. Porsiuropa I. P. Accounting policy exercise in the sphere of transactions with securities. Proceedings of XIII International scientific conference «Modern science in Eastern Europe». Morrisville, Lulu Press., 2017. P. 41–45. (0,25 друк. арк.).

29. Порсюрова І. П. Особливості операцій з депозитними сертифікатами. Модернізація фінансово-кредитної системи України: виклики глобалізації: матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет – конференції, м. Кривий

Ріг, 20 березня 2018 р. Кривий Ріг: ДонНУЕТ ім. М. Туган-Барановського, 2018. С. 79–82. (0,19 друк. арк.).

30. Порсюрора І. П. Облікова політика операцій з цінними паперами як запорука задоволення інформаційних запитів користувачів. Імплементация інновацій обліково-аналітичного забезпечення сталого розвитку сучасного бізнесу : тези доповідей I Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., м. Харків, 22 березня 2018 р. Харків : ХДУХТ, 2018. С. 173–175. (0,13 друк. арк.).

31. Порсюрора І. П. Внутрішня управлінська звітність за операціями з цінними паперами. Актуальні проблеми та перспективи розвитку України в галузі управління та адміністрування: ініціативи молоді : матеріали Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., м. Харків, 17 травня 2018 р. Харків :ХДУХТ, 2018. С. 81–82. (0,13 друк. арк.).

32. Порсюрора І. П. Особливості обліку операцій з конвертації облігацій в акції. Актуальні проблеми розвитку обліку, аналізу, контролю і оподаткування у контексті Європейської інтеграції та сучасних викликів глобалізації : матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф., м. Львів, 17-18 травня 2018 р. Львів : Видавництво ЛТЕУ. Львів, 2018. С. 261–264. (0,19 друк. арк.).

33. Кащена Н. Б., Порсюрора І. П. Відображення в обліку витрат на емісію та реєстрацію акцій. Стан і перспективи розвитку обліково-інформаційної системи в Україні : матеріали VIII міжнар. наук.-практ. конф., 31 травня – 1 червня 2018р. Тернопіль : Крок, 2018. С. 45–47. (заг. обсяг 0,19 друк. арк., особисто автора 0,1 друк. арк.: надано пропозиції щодо вдосконалення обліку фінансових витрат підприємства на первинне розміщення акцій).

34. Порсюрора І. П. Роль та завдання референтної моделі системи обліково-аналітичного забезпечення управління операціями з цінними паперами. Фінансові механізми сталого розвитку України : матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф., 25-26 жовтня 2018 р. Харків : Видавництво Іванченка І. С., 2018. С. 229–230. (0,13 друк. арк.).

35. Кащена Н. Б., Порсюрора І. П. Аналіз фінансових інвестицій як інструмент забезпечення інвестиційної безпеки підприємства. Інновації в обліково-аналітичному забезпеченні та управлінні фінансово-економічною безпекою держави, регіону, суб'єктів господарювання – міждисциплінарний підхід : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. для здобувачів вищ. освіти і молодих науковців, м. Харків, 15 листопада 2018 р. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2018. С. 162–164. (заг. обсяг 0,13 друк. арк., особисто автора 0,06 друк. арк.: обґрунтовано пропозиції щодо комплексної і системної оцінки реалізації проектів фінансових інвестицій).

36. Польова Т. В., Порсюрора І. П. Щодо особливостей оцінки інвестиційної привабливості підприємства (на прикладі ПАТ «Новоград-Волинський хлібозавод». Фінансова система України: актуальні питання, досягнення та можливості розвитку : матеріали XI Симпозіуму, м. Харків, 22 листопада 2018 р. Харків : ХІФ КНТЕУ, 2018. С. 452–454. (заг. обсяг 0,19 друк. арк., особисто автора 0,1 друк. арк.: здійснено комплексну оцінку інвестиційної привабливості ПАТ «Новоград-Волинський хлібозавод»).

37. Кащена Н. Б., Порсюрлова І. П. Проблемні питання оцінки інвестиційної привабливості підприємства. Розвиток невиробничої сфери економіки в умовах євроінтеграційних викликів : зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., м. Харків, 22-23 листопада 2018 р. Харків : КНТЕУ, ХТЕІ КНТЕУ, 2018. С.40–41. (заг. обсяг 0,13 друк. арк., особисто автора 0,06 друк. арк.: визначено методичний інструментарій оцінки інвестиційної привабливості підприємства та надійності його цінних паперів).

АНОТАЦІЯ

Порсюрлова І. П. Облік і аудит операцій підприємства з цінними паперами. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності). – Харківський державний університет харчування та торгівлі Міністерства освіти і науки України, Харків, 2019.

Дисертацію присвячено науковому обґрунтуванню теоретичних, організаційних і методичних положень, розробці прикладних рекомендацій щодо обліку і аудиту операцій підприємства з цінними паперами з урахуванням інформаційних потреб управління ними.

У роботі досліджено роль цінних паперів у діяльності сучасного підприємства, ідентифіковано їх характерні ознаки та сформовано дефініцію обліково-аналітичної категорії «цінні папери підприємства». Розроблено класифікацію цінних паперів з урахуванням потреб обліку, аналізу, контролю та управління ними. Визначено та систематизовано основні види операцій підприємства з цінними паперами власної та невлавної емісії. Визначено ключові аспекти та розроблено концептуальну модель формування системи інформаційно-аналітичного забезпечення управління операціями підприємства з цінними паперами. Обґрунтовано об'єкти та елементи для моделювання організаційного, методичного та технічного забезпечення облікової політики підприємства в частині операцій з цінними паперами. Запропоновано методику відображення в обліку та управлінській звітності результатів операцій з цінними паперами власної та невлавної емісії. Рекомендовано залучення механізму резервування та розроблено методичний підхід до обліку формування і використання майбутніх витрат і платежів за операціями підприємства з цінними паперами. Обґрунтовано напрями інформатизації та розроблено технологію обліку операцій з цінними паперами в управлінській інформаційній системі підприємства. Визначено концептуальні засади та розроблено відповідну модель внутрішнього аудиту операцій з цінними паперами власної та невлавної емісії. Вдосконалено організаційне та методичне забезпечення аудиторської перевірки ефективності системи обліку операцій підприємства з цінними паперами. Запропоновано методичний підхід до здійснення аналітичних процедур аудиту операцій з цінними паперами власної емісії.

Ключові слова: цінні папери, підприємство, операції з цінними паперами, облік, звітність, аудит, управління.

ANNOTATION

Porsiurova I.P. Accounting and Auditing Company's Securities Trading. – Manuscript.

The thesis for the degree of candidate of economic sciences in speciality 08.00.09 – Accounting, Analysis and Audit (by types of economic activity). – Kharkiv State University of Food Technology and Trade of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2019.

The paper deals with the scientific rationale of theoretical, organizational and methodological provisions, the development of applied recommendations for accounting and auditing company's securities trading, taking into account the informational needs in their management.

The work is dedicated to investigation of securities role in modern entrepreneurial structures activities and gives the reasons to their interpretation as an object of informational and analytical support system for managing the company's securities trading. It has been concluded that securities are financial instruments of the capital market in the form of documents of the established type, certifying the existence and transfer of ownership or loan rights to other persons, determining the issuer's obligations in relations with their owners and are a source of income from their ownership and disposal. The author suggests additional features of securities specific systematization and their classification in accordance with the needs of accounting, analysis, control (audit) and management of the company's proprietary and non-proprietary securities trading.

It is proved that securities trading reflects very complex economic and legal relations between the issuer and the owners, which are constantly changing and which should be considered on behalf of the initiating entity, taking into account the economic, organizational and legal aspects of their implementation. Within the context of the company activity as an issuer and investor, it is proposed to interpret securities trading as completed operations with proprietary and non-proprietary securities, which are subordinated to the goals of company's financial and investment activities and lead to changing structure of its assets, liabilities and equity. The main types of company's proprietary and non-proprietary securities trading are identified and systematized. The state and development trends of the securities market in 2014-2018 are investigated. It is proposed to use certificates of deposit to preserve and increase the temporarily free funds of potentially active entities under uncertainty and existing stock market imbalances.

In order to create a single informational space to manage the company's securities trading, a conceptual approach has been substantiated and an appropriate model has been developed to create a system of informational and analytical support, providing integration of accounting, analysis and controlling subsystems which, being based on specific managerial needs, organizational, technical and software support, methods and technologies, allow to create and present the relevant data as for availability, composition and nature of the securities trading to take reasonable managerial decisions.

In order to increase the efficiency of the process of accounting company's securities trading, the author rationales the objects and additional elements of

organizational, methodological and technical support of the accounting policy in the context of proprietary and non-proprietary securities trading, allowing financial and managerial accounting and providing modelling this organizational regulation. The research suggests new methodological bases of accounting and posting company's proprietary and non-proprietary securities trading into the management reporting, based on proposals to apply the reservation mechanism, systematization of information on equity and debt proprietary securities, financial investments, income and expenses in the context of their types and terms and format of relevant management information and reports. The paper rationales for creating a special module "Operations with Securities" in company's management information system to ensure the implementation of the functional tasks of accounting, analysis and auditing of securities transactions. A technology has been developed for accounting company's proprietary and non-proprietary securities trading involving software solutions for this module, which is based on proposals for informatization and improvement of methodological approaches to posting the results of these operations on the accounts of the company's accounting and management reports.

In order to create appropriate informational and analytical support for managerial decisions in the financial and investment sphere, it has been proposed to conduct an internal audit of company's securities trading, substantiated its conceptual foundations and developed a Regulation on Internal Audit of Company's Securities Trading, which determines the organizational structure of the activities and functions of internal audit unit, rights and obligations of internal auditors, methods of internal auditing, relations between the external and internal auditors, assessment of the internal audit unit activities. In order to improve the legitimacy control, appropriateness and compliance with accounting policies and other internal regulations of company's proprietary and non-proprietary securities trading reports, a general plan and program for internal audit of proprietary and non-proprietary securities trading has been developed. In order to ensure the auditor's confidence in audit results for each of its aspects in the context of audit procedures, the author has systematized possible types of errors and violations in the accounting system of the company's proprietary and non-proprietary securities trading, allowing the internal auditor to identify them, to control the received audit results and draw up a sound audit report. In order to form the auditor's judgment on the level of effectiveness of accounting in terms of company's securities trading, an internal audit test has been developed.

To broaden the scope of internal audit and increase the level of audit evidence reliability, a methodological approach to implement analytical procedures for auditing proprietary securities is proposed, allowing to formulate an audit opinion on the effectiveness of company securities trading based on the investment potential evaluation. The system of indicators is formed and the technology of complex company investment potential evaluation is offered, the results of which allow to determine the degree of its securities reliability and potential.

Keywords: securities, company, securities operations, accounting, reporting, audit, management.

Відповідальний за випуск Кащена Н.Б.

**Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 1.0. Тир. 100 прим. Зам. № 473-19.
Підписано до друку 16.10.2019. Папір офсетний.**

**Надруковано з макету замовника у ФОП Бровін О.В.
61022, м. Харків, вул. Трінклера, 2, корп.1, к.19. Т. (057) 758-01-08, (066) 822-71-30
Свідоцтво про внесення суб'єкта до Державного реєстру
видавців та виготовників видавничої продукції серія ДК 3587 від 23.09.09 р.**

СТИЛЬ-ИЗДАТ
ТИПОГРАФИЯ
www.stil-izdat.com